

פולניה, מוסלמית ואשת ערבי!

הביאו אותי לבית בסטוני, ברחוב עבאס בחיפה.

כמה זמכירה

למזן האמת עשה עלי הבית ברחוב עבאס — רושם גרוע ביותר. רושם רע במיוחד עשתה עלי אמו של בעלי המועד, שכל פניה היו מכוסות כתובות קעקע. פשוט פחתי ממנה. אבל רושמו, לעומתה, מצא חן בעיני. הוא נראה בבית זה כמו תיר ארופאי זר בבית ערבי, למרות שלא היתה לו אפילו מוצצה אחת הגונה. חשבתי לעצמי שמישהו מוכרח לספל בו, להוציא אותו מבית זה ולהכניסו לעולם אחר. ידבר איתו לא יכולתי, כי ידעתי רק פולנית. אבל למחרת התחלתי ללמוד אנגלית — במיוחד בשבילי.

רק אחרי כן נודע לי שלא מכבר סיים את לימודיו בסטוני, שחי כל תקופת לימודיו בדוחק, ושומן קצר לפני פגישתו נפרדה ממנו רופאה יהודייה, שחיה אתו משך כמה שנים. נודע לי גם שרוסטום חיפש כבר מזמן אשה אינטליגנטית, לא ערביה, אולם לא היה יכול להתקשר עם אשה יהודייה, מחוסר אפשרות להנשא.

מאותה פגישה החל רוסטום לבקר אצלנו כמעט יומיום. אבל על נשואין לא דיבר. עד שיום אחד הופיעה עמו כל המשפחה כשבידם טבעת הארוסין.

אבל זאת היתה רק ההתחלה, כי התברר שרוסטום מוכרח לשלם עבורי מוהר. את זה דרשה אחותי וגם הוא לא סירב. לדעתי היה זה נוהג בלתי-נפוץ. אירגנה לרשקה 4000 ל"י, אבל רוסטום אמר שיש לו רק 500. הם פתחו בחיכוך תגרני שבסופו הוסיף כס על 2000 ל"י. את הסכום החסר היתה צריכה להשלים משפחתו.

חלפו כמה שבועות ואירגנה לא קיבלה את הסכום המובטח. רוסטום הביא פעמיים 100 ל"י ופעם אחת 300 והודיע כי יותר לא יוכל להביא. אירגנה הקימה שצוריה, איימה בביטול הארוסין, או לקחתי את רושם טוב הצידה ושאלתי אותו: "אתה אוהב איתי? אני אותך גם. קח את הגיפס ובוא אלי הביתה לקחת אותי. אינני צריכה שום מוהר".

רוסטום חזר לשולחן והכריז בקול גדול

כי אנחנו מתחתנים וכי ויתרתי על כל השלום ניסוף. "לכל הרוחות!" צעק אז גיס. "אני רציתי לתת לה אלפים — והיא מכרה עצמה ב-5000 ל"י." פרצתי בבכי.

שישנה בגשם

למן קצר אחרי כן התקיימה החתונה. עוד לפני כן אמר לי רוסטום כי עלי להתאסלם, וכי אחרת לא יוכל להתחתן. אף פעם לא חשבתי על זה. תארתי לעצמי שבישראל, כמו בכל העולם, ישנם נישואין רבניים ונישואין אזרחיים. אבל הדבר לא היה איכפת לי במיוחד. אהבתי אותו, והויתור על הנצרות היה בשבילי צעד פורמאלי גרידא. לדמתי את השבועה: "אני אלוהים כמו אלה — ומוחמד הוא נביא, ונסעתי לעכו לטכס. בזה הסתיים הקשר שלי עם האיסלם. יש לי אמנם קיראן בבית, באנגליה, אבל מעולם לא הספקתי לקרוא אותו עד הסוף.

החתונה נמשכה ארבעה ימים. כלומר: משך ארבעה ימים שחו הגברים אצלו בבית ואני חיכיתי אצל אחותי. בתים היום הם רביעי הביאה אותי אירגנה לרחוב עבאס. הר גברים ישבו בסלון ואותי הכניסו לחדר שינה. מלא נשים. הן מדדו אותי מכל עבר, מיששו אותי ודקדקו אם אני מסוגלת ללדת ילדים רבים. זה לא היה נעים. לבסוף הביאו אותי, דרך סלון, לחדר השני, שם ישב הקאדי ובידו חווה הנישואין. רוסטום לבש את חולצת אחיו ונעליים שנרכשו עבורו על ידי חברים — קטנות על רגליו במספר אחד.

אחרי חצי שעה נסענו לביתנו, בדירה ערבית ישנה על הרמל, רוסטום שכר דירה זו. היו בה רהיטי בית פזורים ושבורים. נשארנו לבד. מצב לשמשת החלון ירד גשם שוטף. שהשקה את שיח-השושנים ש גדל בחצר. רוסטום יצא החוצה בגשם וקטף לי שושנה גדולה. זאת היתה מתנת הנישואין שלו.

"אנחנו נהיה מאושרים, כי אנו רוצים להיות מאושרים", הצהיר רוסטום. "לא בדיוק", השבתי. "אנו נהיה מאושרים כי אנו יודעים איך להיות כאלה". אבל למעשה לא ידענו. ליתר דיוק: כל אחד ידע זאת בדרך אחרת.

כזה המנהג

לפני הנישואין נגלע כבר בימים הראשונים. אספתי את הכביסה ופתאום שמתי לב שחסר משהו. אמרתי לרוסטום: "אבד לנו סדין, אתה יודע, הסדין ההוא... איפה הוא יכול להיות?"

רוסטום הסמיק קצת וענה: "אמא לקחה אותו. אל תצעטי. היא ממש מאושרת שהיא יכולה להראות אותו לשכנות". הרגשתי כאילו משהו סטר לי על לחיי. הרי זה היה עניין פרטי שלי. פרטי יותר מכפי שיכול כל דבר אחר להיות.

מיד אחרי כן החלה פרשת הילד. לפני שהתחתנו דובר על כך שאלך ללמוד. רציתי ללמוד, כדי שלא אעמוד אף פעם בדרגה נמוכה ממנו. אבל מיד אחרי ה' חתונה אמר לי רוסטום כי משפחתו מחכה לילד. על הילדונים לא הוזכרה יותר מילה. לרוע המזל לא הריתי משך שלושת החודשים הראשונים לנישואין. המשפחה נבהלה, דרשה שאלך לרופא.

הילדים

אבל בחיים היומיים עדיין הייתי מארי שרת. רוסטום עבד למען מפ"ם, נסע לקיבוץ צים להרצאות, והרוויח 250 לירות בחודש. אבל לי הספיק סכום קטן זה. הייתי נוסעת איתו להרצאות. הייתי מסתכלת בו וגאה בו.

אחר כך נולד אחמד. אז החלו הצרות. רוסטום לא הרחיק יותר מקודם והייתי נאלצת לעשות לבדי את כל עבודות הבית. רציתי שרוסטום יעזור לי קצת, אך הוא נתן בי מבט נדהם.

החלו המריבות הראשונות. בפעם הראשונה זכיתי לקבל מרוסטום כמה מכות. בכיתי אז כל הלילה. מאוחר יותר תכפו המכות, אבל אני כבר התרגלתי. לאט לאט התחלתי להבין, כלפי חוץ — במפלגה, בחברה יהודית, בנסיעותי לחו"ל — היה רוסטום אירופאי בכל חזותו. בבית — נשאר ערבי. הוא אסר עלי לארח גברים בבית בומן שהוא לא נוכח. לא בגלל שהיה קנאי, אלא שכוה היה המנהג הערבי. הוא הרביץ בי על בגלל שכעסו גאה בו, אלא בגלל זה שבעל מעניש כך את אשתו.

תשלום אכזזתי

לינתיים חדר לחיינו שינוי ראשון. רוסטום נסע לארצות-הברית. זה היה לפני הבחירות בשנת 1959. מפ"ם לא העז מידה אותו במקום בעל סכומים בשימת המועמדים לכנסת ולכן הוציא את שמו ב' כלל מתוך הרשימה. כפיצוי, נשלח רוסטום לארצות-הברית בענייני הירחון ניו-אוסטוק.

בתחילה דובר ביננו כי ניסע יחד. למטרה זו אף ביקש ממני להתחייב את אורחותי הפוליטית בישראלית. לזאת לא הייתי מוכנה. להתאסלם לא היה איכפת לי כל כך, אבל ניתוק הקשרים עם פולין — לא הייתי מוכנה. אולי היה זה משום שכבר אז הרגשתי שבמצעה זה אנתק את דרך ה' ניסגה האחרונה שלי. לבסוף התחלתי לוותר על אורחותי הפולנית. רציתי לנסוע יחד עם רוסטום.

אבל העניינים לא הסתדרו. מפ"ם לא היתה מוכנה להוציא סכום כה גדול עבור נסיעת שנינו, וגם רוסטום לא עשה מאמצים מיוחדים לזרץ אותי לנסיעתו. לבסוף הוא נסע לבד.

הדבר האחרון שטרם לעשות לפני נסיעתי היה לאשפו אותי בבית משפחתו. יחד עם הבן, לא הסכמתי לזה, אך הוא הסכים לי שאשה לא יכולה להשאיר לבד בלי בעל — זה לא מוסרי. הוא נסע ואני נשארתי בביתו שברחוב עבאס.

שבוע ימים הספיק להמאס עלי את האווירה בבית. לאחיו של רוסטום היתה או אהובה דרווית ובמשך שלושה ימים לא חזר הביתה. כאשר היה מגיע לבסוף, היו הילדים כורעים על ברכיה ומחבקים אותו ברגליה. ראיתי כיצד הזקנה מכה את אשת אחיו של רוסטום ורתחתי בליבי. אסרו עלי לטלפן, סגרו אותי בחדר נפרד כדי שלא אסתובב בבית ולא אנתק בגברים. בהזדמנות הראשונה לקחתי את אחמד ו' ברחתי.

לפני הנסיעה השאיר לי רוסטום 100 ל"י וממפ"ם נתנו לי רק משכורת אחת שלו, 250 ל"י. בכסף זה הסתדרתי עם הילד משך שלושה חודשים. היה לי קשה מאד — אבל חיכיתי בתקווה לחזרתו. שכחתי הכל

בעקרונית, אך החליט כי אין תוחלת ל' מאבק פוליטי למענם. אולם אמונה זו של ידיו התנפצה בצורה אכזרית.

ערב הבחירות האחרונות לכנסת עשה בסטוני נסיון אחרון להיכלל במקום בטוח ברשימת מפ"ם. כאשר נכשל בכך, הטיל פצצה שזועזעה את כל מכריה, איבה לו את שארית אהדתם.

פצצה זו לבשה צורה של הודעות פומי, ביות, ראינות עתונאים ושורה של הרצאות, כאסיפות שאורגנו על-ידי חסידיו ה' מימשל הצבאי. הוא גינה בהם בחריפות את מפ"ם. אפשר היה להבין, אילו ייסר את מפלגתו על כי לא פעלה די צורכה נגד המימשל. אבל הוא הלך בכיוון הפוך: גינה את מפ"ם על של שיתפה פעולה עם עיריית חיפה (שהיא מיבצר המימשל ה' צבאי); על שהיא קנסה (לדבריו) קו לאומני ערבי; ועל כי התנגדה לחוק איחוד הקר'

במפ"ם גם כאשר זו נשארה בממשלה ב' ימי מיבצע סיני ואחריו, כאשר זו סירבה להצטרף לפעולה מעשית למען מלחמת-השיח' רור האלגירית, וכאשר זו הגנה רק בחצאי פה על אהרונצ'יק כהן. עדיין חלה את תקוותו במיקסם-השואו של מקום בכנסת. לצורך זה אף אירגן את אזהדי מפ"ם בקרב המוסלמים, על רקע עדתי מובהק, כדי שיתבעו את החלפת האמיס הנוצרי בבסטוני המוסלמי. נסיון זה לא נשא פרי.

ירידתו האישית של בסטוני ניכרה בפניו. האיש הזקוף, בעל ההופעה ומרשימה, ניר' אה עתה חיוור, רזה ומדוכא מבחינה נפשית. נשואיו עם הצעירה הפולניה הנוצרית לא עצרו תהליך נפשי זה.

בחגו ידיו הודיע רוסטום שהוא רוצה להתרחק מעסקנות פוליטית, להתמסר ל' פעולה קונסטרוקטיבית בתוכנון הכפר ה' ערבי. אפשר היה להאמין כי רוסטום דבק

נרברה בסטוני

מה שהיה רע. חשבתי שאם הוא יחזור — הכל יסתדר.

כשחזר סיפר לי על ההצלחה הגדולה שהיתה לו בארצות-הברית, אבל זאת היתה רק הצלחתו שלו. אני, וכל מה שעבר עלי כאן, לא הייתי חשובה. חשוב היה רק הוא. רק לא מזמן נודע לי כי באמריקה הסתובב עם אשה אחרת — אשתו של אחד מפעילי הקונגרס הציוני. היא אירגנה לו את מסיבות העתונאים, כתבה עבורו את ההרצאות. הוא שילם לה באכזזותיקה של גבר ערבי.

חיים חגיגיים

לחרי כן בא תור נסיעתו השנייה — לפירינצה. כשחזר החליט לעזוב את המפלגה. החלטה זו נבטה בליבו כבר מזמן. לראשונה בא אליו בהצעה זו: אויבן ברקת, עוד לפני שיצא לארצות-הברית. אבל אז היתה לי עדיין השפעה עליו ומנעתי ממנו לעשות את הצעד. הפוליטיקה לא היתה חשובה לי כמו הצד המוסרי של העניין. אבל רוסטום החליט לעשות זאת מיד לאחר שובו מפירנצה, לפני הבחירות האחרונות.

לגבי היתה להחלטה זו משמעות ותוצ' אות מיוחדת במינה. משך כל זמן חברותו במפלגה, היו אנשים באים לבקר בביתנו, וחברי המפלגה היו לנו הידידים היחידים. כשעזב רוסטום את מפ"ם, נותקו הקשרים ואני נשארת לבד. רק איתי. גם בשבילו היתה זו נקודת מיפנה. עד אז עמד הוא במרכז ההתרחשויות הפוליטיות, שמילאו את רוב חייו, ופתאום מצא עצמו בחלל ריק. הוא התחיל להסתובב ב' חברה אחרת לגמרי, לבקר בבארים ומוע' דוני לילה בתל-אביב. כעבור זמן מה הב' חזתי כי הוא אף החל לשמות.

נוסף לכך חלה הרעה נוספת במצבנו ה' חומרי. המשכורת הקטנה של מפ"ם לא הגיעה יותר, ובמקומה באה חדשה. נולד לנו בן נוסף, עומר, אשר ורוסטום כלל לא רצה בו. הוא החל כבר להתבטא ברור' רות כי אני מפריעה לו בקאריירה. דחקא בתקופה קשה זו פגש רוסטום אותה. היא התגוררה ברחוב דינגוף בתל-אביב, עבדה כמתרגמת בשכר יבוא. מעולם לא ראיתי אותה, אבל קראתי את מכתביה. אמרו לי שהיא לא יפה ומבוגרת ממני. אבל היא נתנה לו מה שאני לא יכולתי לתת — חיים חגיגיים.

נודע לי על כך רק לפני שנה, כאשר (המשך בעמוד 18)

קעות, אשר כל ערבי ישראל משוכנעים שלמרות כחנותיו המוצהרות הטובות, אין מטרתו אלא לפתוח דרך נוספת לבזילת אדמותיהם. כאילו כל זה לא הספיק, הצדיק בסטוני את מדיניות המימשל הצבאי, ה' אורסת בנייה חדשה בכפרים הערביים.

מאותו רגע היה בסטוני חשוב כמת ב' עיני הציבור הערבי. הרואה במימשל הצבאי את אויבו העיקרי. "הוא נמכר למימשל!" עבר הריגון ברחוב הערבי. ואמנם, אנשי המימשל ביקשו לעזור לבסטוני להסתדר מבחינה כלכלית.

כך ירד סופית צעיר שיכול היה ליהפך, במישטר אחר, למנהיג חשוב של הדור ה' ערבי הצעיר, נציגם של ערביי ישראל ב' מיבצע למען שלום ישראלי-ערבי. האדם היה שבור — והתפוררות אישיותו הפוליטית הביאה להתנהגותו המזורה גם בשטח חיו הפרטיים.

ערבי אחר — יוסוף האמיס הנוצרי, עסקן שקט ומומושמע.

פצצה קווידניגית

לפנינו נשאר ממורמר. אמנם, ה' מפלגה לא הפקירה אותו לגמרי. היא נזכרה בו כל פעם שהיה צורך להציג בפני זרים את דמות הערבי הצעיר הגאה, המאמין במפ"ם. כך נשלח בסטוני פעמיים לחצרות פירנצה, מטעם מפ"ם. בכל פעם גילו אליו קומיסארים יהודיים, שלא משו מצידו, וש' אישרו מראש כל מילה שיצאה מפיו.

הלכה כיהן בסטוני כעורך השבועון ה' ערבי של מפ"ם, אלפאג'ה. אולם גם שם נתפס מקומו על-ידי אחר. המשורר הערבי הצעיר ראשד חוסיין, בעל עט מהיר ושנון, השתלט למעשה על העתון. לבסטוני נשאר רק תואר ריק. בכל זאת לא פרש בסטוני. הוא נשאר